

Diákélet

HELYZETKÉP PEDAGÓGIAI VÁZLATA ROMA FIATALOKRÓL

VÁRNAGY ELEMÉR

A rendszerváltást közvetlen követően támadt a gondolatom, hogy próbálkozzunk meg roma cserkészcsapatot szervezni. (...) Néhány egykori cserkészvezető társammal jártunk ki rendszeresen a mintegy 60 fős gyermekcsoporthoz a faluba, ahol cserkészismeretekre tanítottuk az összegyűlteket. A hagyományos útjelek helyett a cigány vándorjeleket ismerték meg a leendő csapat tagjai, a magyar népdalok mellett cigány dalokat énekeltünk.

A következőkben több mint három évtizedes tapasztalataim néhány elemének összegező konklúzióit írom le, orientálódva természetesen a roma fiatalok problémáira. Előljáróban rögtön hangsúlyozom, hogy – ahogy általában a pedagógiai stratégiákban – nem ajánlatos recepteket, különösen íróasztalnál gyártott „szakácskönyvi” mintákat adni, a roma ifjúsági szervezetek strukturális és funkcionális elemeit tekintve pedig még inkább kerülendő a centralizált sémák alkalmazása. Ennek elsődleges oka, hogy a világban, Európában, sőt kis hazánkban élő roma testvéreink csoportosulásai igen erőteljes *heterogenitást* mutatnak (a nyelvjárások, a szokásrendszer, a réteghelyzet, a vallás stb. tekintetében), ami érthető, hisz egy évszázadokon át – többnyire üldöztetési helyzetben élő – vándorló népcsoport a legkülönbözőbb népek, nemzetek, et-

nikumok, vallások kapcsolatrendszeireivel érintkezett, beépítve azok hatásait saját ősi, Indiából hozott kultúrájába. Ez a könnyed, ténylegesen tapasztalt sokszínűség (pl. az öltözködésben) átvitt értelemben is tükröződik a roma lelkeségben, amely a vándorélet nehézségeinek túlélése végett mindig igyekezett alkalmazkodni a környezetéhez, megtartva ugyanakkor a „csáco rom” (igazi cigány) öntudatát, versengve még a roma csoportok egymás közötti rivalizálásában is a kitüntetett, nemegyszer a másik nyelvjárást beszélő vagy szegényebb réteghelyzetű csoportot degradálva – csak magának tulajdonított címért. Elképzelhető tehát, hogy ma, a 21. század küszöbén alakuló, sarjadó roma szervezetek gyakori egymás közti ellentétei ezen ősi tradíció valamely szublimált formájának megjelenítése. Következésképpen ajánlatos a szerve-

zódó roma ifjúsági csoportok közvetlen *mikrokulturáját* is figyelembe venni e tekintetben (romungrók, oláh cigányok, beások, szintok).

A *beilleszkedés* tekintetében (kisebbség-többség viszonylatában) – az emberi méltóságot elismerő, a szabad akaratot tiszteletben tartó jogállamban élvén – több utat választgatnak roma testvéreink. Mégis – eddigi tapasztalataim alapján – úgy látom, sem a beolvadó beilleszkedés (*asszimiláció*), sem az elkülönülő beilleszkedés (*szegregáció*) nem szerencsés útja az együttélésnek. Az előbbi azért nem, mert feladva-elhagyva saját kulturáját, elveszítve identitástudatát marginális helyzetbe kerül; az utóbbi esetén pedig elszakadva a többségi kultúra világától talajvesztetté válik, mint államalkotó tényező. Ráadásul, ha e két folyamat nem önszándékból, hanem mesterségesen, netán kényszerítő eszközök hatására történik (lásd szeparált, ún. cigány-osztályok), óhatatlanul az emberi szabadság korlátozásáról lenne szó. Természetesen mindez nem zárja ki, hogy olyan településeken, ahol többségében roma lakosság él, illetve ahol maguk a fiatalok vagy szülők kívánják, ott homogén roma ifjúsági csoportok szerveződjenek.

Megfigyeléseim alapján a fentiek dacára mégis az *integrálódó* beilleszkedést tartjuk kedvezőbbnek mind a *beolvasztó*, mind az *elkülönítő* beillesztés helyett. Nem véletlenül használom mindkét utóbbi esetben a beillesztő szót, éppen a kényszerhelyzet miatt, míg az integrálódó beilleszkedésnél a

visszaható igealakokat, hisz ez utóbbi eseteknél az egyén, a személy beleegyező közreműködése is elengedhetetlen a folyamat sikeres eredményéhez. Miről is van szó ez esetben egy roma ifjúsági csoportnál? Identitástudatát megtartva, saját kulturáját megőrizve, ápolva és fejlesztve épül be mint kisebbség környezete többségi világába, elfogadva annak értékeit, igazodva annak normarendszeréhez. S itt újra hivatkozom a hosszú távú stratégiai irányelvekre, melyekben központi hangsúlyt kapnak a *szolidaritás-partnerség-szubszidiaritás* kardinális fogalomsorok, láncolatok. Nem kívánom részletező elemzéssel vizsgálni e három fogalmat, hisz a tudományos nomenklatúrában ismert, egymást feltételező összefüggésrendszeréről van szó. Témakörünk vonzatában azonban érdekes néhány gondolatot szentelni a kérdésnek. Esetünkben a roma ifjúsági szervezetek több vonatkozású különbözőségeik ellenére alapelvek tekintetében szolidárisan legyenek egységesek. Ehhez elengedhetetlen feltétel, hogy a hazánkban működő roma ifjúsági vezetők számára szervezzünk rendszeres, vezetéstudományi ismeretekre épülő tanfolyamokat. Egységes tematika kidolgozása szükséges! Kétségtelen a másság: romák és gádzsók sok tekintetben különbözünk egymástól, megélt szociokulturális attitűdjeink következtében.

Mindez nem zárja ki azonban, hogy kezet fogva, egymással érzjük el együtt és külön-külön is céljainkat. A *partnerség* alapelve, hogy elsődlegesen ne azt

nézzük, ami netán elválaszt bennünket egymástól, hanem főleg az összekötés lehetőségeit.

A *szubszidiaritás* lényege, hogy az előbbieken említett, akár belső érdekeket, feladatokat (szolidaritás), akár külső kapcsolatokat, cselekvéseket (partnerség) ne felső utasítások végrehajtásaként, hanem a helyi ifjúsági szervezetek által alulról építkezve (szubszidiaritás) oldjuk meg.

Úgy tűnik – anélkül, hogy szaporítanánk az idegen terminusokat – talán az integrálódó beilleszkedés helyett jobban kifejezi a folyamat lényegét a „*kongregálódó beilleszkedés*” megjelölés, hisz a „con” latin eredetű igekötő egyértelműen utal az együttes akciókra, taktikai lépésekre a stratégián belül.

Funkcióikat tekintve köztudottan mások a politikai szervezetek (pártok), a közigazgatásban tevékenykedő szervek (állami alakulatok), a terelés során működő organizációk (vállalkozások) és a *hitélet különböző szervezetei* (egyházi közösségek). Így van ez témánk, a roma ifjúsági szervezetek vonatkozásában is. Mivel – különösen az elmúlt másfél évtizedben – főleg az egyházi területen szereztem olyan, a pedagógiai hatásrendszer területén is értékesíthető tapasztalatokat, ezekről szeretnék információkat nyújtani, a jövőépítés szempontjából megfontolandó észrevételeket tenni. Másrészt teszem ezt azért is, mert a szakszociológiák specializációs folyamatában az egyházi intézmények gyakorlatai is gyarapíthatják például

az ifjúsági szervezetekre vonatkozó ismereteinket.

Jó tíz évvel ezelőtt, a rendszerváltást közvetlen követően, mint évtizedekkel ezelőtti cserkészvezetőnek támadt a gondolatom, hogy próbálkozzunk meg *roma cserkészcsapatot* szervezni. Egy dél-baranyai településen, ahol a községben csak roma lakosság él, kezdtünk munkába. Néhány egykori cserkészvezető társammal – ma öregcserkészek – jártunk ki rendszeresen a mintegy 60 fős gyerekcsoporthoz a faluba, ahol cserkészismeretekre tanítottuk az összegyűlteket. A hagyományos útjelek helyett pl. az egykor romák által használt cigány vándorjeleket ismerték meg a leendő csapat tagjai, a magyar népdalok mellett cigánydalokat énekeltünk, meséket dramatizáltunk, cserkésztvörvényeket magyaráztunk, stb. A téli foglalkozásokat követően, a felkészülés időszaka után elérkezett a fogadalomtétel ideje. Az ottani ifjúsági csoportot jól ismerő plébános javaslatára azonban mégsem lett fogadalomtétel. Engedtünk tanácsának: a gyerekek nagyon élvezték a foglalkozásokat – mondta a plébános –, a kötöttségeket azonban kevésbé, hisz a 10 cserkésztvörvény normarendszere gyökeres életvitel-változást követelne, amire egyelőre még nem fognak vállalkozni. Elfogadtuk az érveket. Néhány évvel később viszont azt tapasztaltuk, hogy néhány, vidékről városba bekerült fiatal nagy kedvvel vett részt egy cserkészcsapat tevékenységében, sikereket értek el, jól érezték magukat a romák a gádzsó cserkészek között.

Különböző kulturális csoportoknál is tapasztaljuk, hogy pl. nagy lelkesedéssel alakítanak roma táncscsoportot a fiatalok, az együttesek élete azonban gyakran rövid életű. Náluk nem mindig elsődleges a fellépés, a produkciós cél, inkább saját örömeikre táncolnak, szórakoznak, kötöttségektől mentesen, improvizált módon.

A kötetlen szabadság preferenciáját észleltem, amikor a fentebb említett község fiataljaihoz német cserkészek érkeztek egy nyári táborozásra: magyar roma fiatalok és német társaik együtt sátoroztak. Először furcsának tartottam, ma már megértem, hogy hiányzott a tábor életéből a szokásos cserkész-napirend, amelyhez percnyi pontossággal szoktuk igazítani tábori életünket. Ezt a kötöttséget nehezen viselték volna el a romák, hisz időérzékelésük más, mint a miénk. Évről-évre azután mindig egy kicsit szorosabb lett az életrend, de sohasem feszítően szűk. Igen fontos a fokozatosság!

Ugyancsak a kilencvenes évek elején szerveztem egy 12-16 éves beásláh cigány fiúkból álló csoportnak gyalogtúrát a dél-dunántúli Kék-túra útvonalon Kaposvártól Szekszárdig. A 160 kilométeres gyalogtávon játékos formában „a cigányok vándorútja Indiától Európáig” címszóval szimuláltuk a történeteket (vándorjelek, esti tábortüzeknél anyanyelven mesemondás-hallgatás). Megterveztük az utat, nem mereven, a csoport kedvére esetenként változtattunk a programon, de mindvégig mindenkinek volt feladata, melynek teljesítésével *sikerélményekhez*

jutott, funkcióöröme volt a közösség javára. Tevékenységben tanulták meg a fiatalok a ma gondjaiban (sátorverés, főzés, a csomagok cipelése, stb.) a holnap örömeinek távlatait és a múlt értékeinek mai megélését. Sikerült túljutnunk az „elég a napnak a maga baja” sztereotip képén, melyet sokszor stigmatizálnak cigány közösségekre, hogy csak a mának élnek, felejtve a múltat, nem számítva a jövőre. (E vándorlás egyes epizódjairól másfél órás videófilmet készítettünk.)

Fontos elem a roma ifjúsági szervezetek életében, tevékenységében, hogy a racionalitás mellett nagyobb súlyt kapjon az *emocionális szféra*. Ezt a tónust a családban kapja és hozza magával a fiatal, ahol az érzélemvilág dominanciája veszi körül. Ha ez nem folytatódik a közösségben, elfordul tőle, nem érzi jól magát az ifjúsági szervezetben. Több roma zarándoklaton vettem részt itthon és külföldön (legutóbb a 2000-dik szeptémben Rómában egy hazai roma ifjúsági csoporttal), melyeken vissza-visszatérő refrén volt az érzelemdús atmoszféra megteremtésére való törekvés (gyertyagyújtás, énekszó gitárkísérettel, stb.), ami várhatóan mindig „feldobja” a csoportot.

Úgy tapasztalom, rendkívül fontos tulajdonsága kell, hogy legyen a roma ifjúsági szervezeteket vezető személyeknek a *feltételek nélküli kompromisszumkészség*. Erre akkor is szükség van, ha látszólag első pillantásra ez megalakulásnak tűnik. Egyházszerkezeti példa jut eszembe: köztudott, hogy a katolikus egyházban csak azok járulhatnak

szentségekhez (pl. csak azok áldozhatnak), akik egyházi házasságot kötöttek. Ezt a legújabb, a II. Vatikáni Zsinat óta kiadott egyházi törvénykönyv is előírja. Tudjuk, hogy a roma fiataloknál ritkább az egyházi házasságkötés, mint a gádzsóknál. Ha ezt az egyház által kodifikált rendelkezést a már többször említett plébános a saját községe roma lakossága körében következetesen véghezvinné, üres lenne ünnepnapokon a temploma az istentiszteleten. Úgy gondolom, mint roma testvéreinkkel kapcsolatban általában, úgy a roma ifjúsági szervezetek vezetési stílusának különösen *személyközpontúnak* kell lennie. Ez történt a fenti példa esetében is, amikor a lelkész a feltételek nélküli *pozitív elfogadás* elvét alkalmazta.

Több mint egy évtizede vagyok tagja a Comité Catholique International pour les Tsiganes (Nemzetközi Katolikus Bizottság a Cigányokért, röviden CCIT) szervezetnek. Találkozóink során sok fontos témakör mellett mindig különös hangsúlyt kap a roma ifjúság helyzetének elemzése, a továbblépést elősegítő, megfontolandó tapasztalatok kicserélése Európa országaiban. E gondolatcserékben szinte minden alkalommal eljutunk a szükséges, de nem elegendő szimpátián túli *empátiához* a roma fiatalokkal való találkozások során. Azaz a kíváncsiszkodás jellegű, a rokonszenven túli érdeklődő empátiáig, mely a személyközpontú pedagógiában *érdeklődési azonosulást*, a szervezet tagjai helyzetével külön-külön való *identifikálódást* jelent a vezető részéről. Ezt az elfo-

gadva történő azonosulást újabban az egyházi terminológiában nevezik inkulturációnak.

A *perszonalista szervezetiépítés* sikerének harmadik előfeltétele kongruens viselkedésminták nyújtása a vezető részéről. Hitelesség nélkül vagy hitelvesztéssel gyakran helyrehozhatatlan hibákat követhetünk el. A roma fiatalok különösen érzékenyek e tekintetben. Budapesten két ifjúsági szervezetnél is szereztem közvetlen illetve közvetett ismereteket a roma fiatalokról. Mindkettő a VIII. kerület sűrűn lakott roma negyedében tevékenykedik. Az előbbi katolikus egyházi keretben, egy szociálpedagógus vezetése alatt, az utóbbi a dzsumbujban, egy elkötelezett református szociális munkás irányításával működik. Egyik vezető hitelességéhez sem fér kétség. Eljutottak a roma fiatalokkal való identifikálódás szintjére. A szervezeteken belül személyekkel foglalkoznak. Egy kicsit a „karór” szerepét vállalják a kibontakozó, érésben lévő, esetenként lassabban fejlődő, a környezet előítéleteivel küszködő növekedve-nevelődő roma gyermekek, ifjak mellett. Az a tapasztalatom, hogy az esetek nagy hányadában az egészséges szervezeti keretek mellett az értelmiségi létre jutott roma fiataloknál többnyire volt egy-egy támasz, az életvezetést segítő, inspiráló animátor (óvónő, tanító, tanár, lelkész, szociális munkás, stb.), akiknek biztató személyisége adott reményt az újrakezdéshez, az előbbre töréshez, az erőfeszítések fel nem adásához. Számos roma értelmiségi barátom szóban elmondott

vagy leírt vallomása alapján merem ezt állítani.

Ha netán valaki eddigi néhány utaló megjegyzésünkből arra következtetne, hogy tehát akkor a roma ifjúsági szervezetek életében a „laissez faire” vezetési stílus lenne a célszerű, téved. Éppen ellenkezőleg! A roma történet életútját követve világosan érzékelhetjük, hogy a más népek szinte állandó kiszolgálása és a saját maguk kiszolgáltatottsága bizonyos értelemben a *passzív* alkalmazkodási viselkedésnormát alakította ki a romákban, melynek szociokulturális hagyományait a mindennapokban is nemegyszer észlelhetjük. A roma ifjúsági szervezetek egyik fontos feladata lenne, hogy az *aktív alkalmazkodás*, a *kreativitás* terepasztalait legyenek a felnövekvő új roma generációk számára. Úgy is fogalmazhatunk, elkerülve az autokrata vezetési stílust, így lehetnének eme ifjúsági szervezetek az iskolapadból éppen kikerülő vagy tanulmányaikat tovább folytató roma fiatalság demokráciát tanuló színterei.

A roma ifjúsági szervezeteket illetően különösen fontos, hogy a ránk bízott vezetetteket ne tekintsük a szervezetek pusztán passzív vetületének. Ugyanis az ifjúsági szervezet minden egyes tagjában tudatosan vagy tudatlanul jelen van a vezetés egy-egy eleme a tervezés, a szabályozás, a szervezés révén. A romák esetében különösen hangsúlyozzuk a kibernetikából kölcsönzött *szabályozás* modellt a „vezérlés”-sel szemben (lásd irányító és irányított rendszerek). A *viszszacsalások* figyelmen kívül hagyásakor felbomlik, csődbe jut a szervezet. Ősi

alapelv, hogy a vezetettek visszahatnak a vezetőre, maguk is kezdeményeznek, kölcsönhatásban vannak egymással (mint pl. az ősi „kris romani” cigány törvénytörvények vagy a későbbi vajdaság intézménye). A romák esetében ez utóbbi példa mutatja, hogy nemcsak a beosztása szerinti vezető fejthet ki vezetési funkciót, hanem ez a szervezeti mechanizmuson belüli kommunikációs hálózatokon át is megtörténhet. Roma szervezeteknél különösen figyelemre méltó, hogy a túl energikus, az ügybuzgalomból fakadó jó szándékú, tenni akaró vezetés a szervezetet válságba is kergetheti, ha túlfeszíti a végrehajtás teljesítését, ellentmondó utasításokat ad, vagy a szervezetre a lehetőségeit meghaladó feladatokat ró ki.

A következőkben csupán néhány olyan értéket emelnék ki, melyek aktuálisan fontosak lennének ma hazánkban a roma ifjúsági szervezetek személyiségformáló tevékenységében.

- A roma fiatal személyiségének motivációs bázisában alakítani a *reális mozgósító erőt*, mind a társadalmi, mind az egyéni érdeknek, továbbá a szakirányú és általános érdeklődésnek megfelelően.
- Ennek nyomán felismertetni vele a társadalom vele szemben támasztott követelményeit, valamint élesíteni benne a társadalomalakítás és az *önkifejtés* szükségletérzetét, továbbá arra inspirálni, hogy mindezek érdekében reálisan megvalósítható élettervet állítson maga elé.
- Rendelkezzen *cselekvési edzettséggel*, kitartással, valós életlátással és időér-

zékkel, az önnevelés sikereinek feltételeivel, amelyek várhatóan biztosíthatják kitűzött céljai, életterve megvalósítását.

Mindezek nyomán – és természetesen sok más egyéb feltétel esetén – a roma ifjúsági szervezetekben tevékenykedő fiatal:

- alkalmassá válik arra, hogy beilleszkedjék a munka felelősséget követelő rendszerébe;
- teljes jogú, egyenrangú, szabad, alkotó tagja lesz a társadalomnak, úgy, hogy felelősen él jogaival, valamint a társadalmi élet követelményeit magára és másokra nézve kötelezőnek tartja, igyekezve azt megtartani és másokkal is megtartatni;
- munkája során sokoldalú és tartós kapcsolatokat épít ki, melyek alapján kialakul benne az adás és elfogadás, az alkalmazkodás és környezet alakítás harmonikus egyensúlya; alá-, fölé- és mellérendeltségi viszonyokban él.

Korábbi, a témánkkal kapcsolatos tapasztalataimra emlékezve ki kell emelnem a *kiscsoportos létforma* jelentőségét a romák életében. E formáció ősidők óta jellemző volt a roma csoportosulásokra, gondoljunk például a roma kompániákra. Ismeretes, hogy a kiscsoportok kutatásának többkötetnyi szakirodalmi van. Mielőtt a romák a Kárpát-medencébe jöttek volna (14–15. század), a Balkán-félszigeten erősen csatlakoztak az ortodox görögkeleti valláson belül működő – sok kiscsoportból álló –

atzinganos (innen a mai cigány, gitan, tsiganes, zigeuner elnevezések) nevű szektához illetve kiségyházhoz, ahol szabadabban élhettek, lényegesen kevesebb kötöttséggel találkoztak, mint az ún. történelmi egyházaknál; a kisebbségi létben mindenki kapott szerepet, funkciót, feladatot, mindenki ismert szinte mindenkit a közösségben. Hasonló jelenséggel találkoztam egyik külföldi tanulmányutam során, amikor az Elda-környéki (Spanyolország) cigány kolóniákat látogatva eljutottam a helyi Pünkösdisták Evangéliumi Kiségyház egyik istentisztelettel egybekötött esti összejövetelére. Úgy éreztem, hogy a kis csoportok a szabad társ- és csoportválasztás alapján tartós, személyes kontaktusban élnek egymással. Tevékenységeik egymásra vonatkoznak, és kölcsönösen függenek egymástól. Cselekvéseiket – nemcsak a vallásit –, azok szerveződését és megosztását azonos célok szabják meg. A csoport tagjai között állandó jellegű információcsere és szünet nélküli véleménybefolyásolás zajlik. Így a csoportregegek (fiatalok, középkorúak, öregek) kapcsolatai folyamatosan megszilárdulnak és strukturálódnak, majd kölcsönösen *egymásra vonatkoztatott* szerepek rendszerébe épülnek. E struktúrára és szereprendszerekre egyenesen rakódnak rá specifikus hagyományok és szokások, tekintélyi, vezetési és befolyásolási hierarchiák, normák és értékorientációk. Mindezek betartása végett a roma csoport fokozatosan kialakítja a maga *ellenőrzési és*

szankcionálási rendszerét. Így formálódik lassan a csoport saját létének tudata („mi-tudat”), amikor is a belső összeforrottság (kohézió) és a külső hatásokkal (pl. előítéletek) szembeni ellenállás együttesen bontakozik ki.

Egyébként a fenti észrevételeinkkel egybevágnak azok a konzekvenciák is, melyek a Baranya megyei cigányszervezetek egy *szervezetfejlesztési kurzusának* néhány megállapításából fakadnak. Hadd emeljek ki ezek közül egy igen fontos megjegyzést: „A szervezeti élet játékszabályai sok esetben kialakulatlanok, illetve nem ismertek azok körében, akiknek ténykedését szabályozniuk kellene, s ez a kiforratlanság sok konfliktust szül, amelyek szervezeti instabilitást eredményeznek, s gátolják a szervezet működését.” Vagy: „A belső szervezeti működés nehézségei mellett a szervezet és a külső környezet viszonyában gondot okoz az erőforrások szűkössége, ill. a meglévőkhöz való hozzájutás, továbbá az érdekérvényesítéshez szükséges tudások és képességek hiánya.” A kurzuson résztvevő romák úgy ítélik meg, „hogy hatalmi harc, versengés van a cigányszervezetek között (a jól működő cigányszervezetek megfűrése zajlik, fantomszervezetek alakulnak, a régi szervezeteket lebecsülik). A legfontosabb gyengeségnek a cigányság általános egzisztenciális helyzetét tekintették.

Úgy gondolom – ahogy már a bevezetőben is említettem –, problémánk szociálpedagógiai közelítésmódja *kerüli a sémákat*. A pedagógia,

mint „beavatkozó” tudomány, adhat elméleti megfontolásokat, a siker titka azonban mindig a helyi körülményeknek megfelelő módszeradaptációkon múlik. Egyszerűbben szólva: az egyik roma ifjúsági szervezet működési stratégiája nem biztos, hogy beválik a másikinál, éppen a már hangoztatott sokszínű heterogenitás miatt. Arra törekszünk például, hogy lehetőleg roma származású fiatal vezesse a szervezetet. Tapasztalataim szerint e megfontolás nem mindig egyértelmű. Találkoztam már olyan csoporttal, ahol szívesebben fogadták el a gádzsó fiatalot vezetőnek. Emlékszem, egy már Istenben boldogult jó barátomat évekig képeztük az egyetemen magyar-népművelés szakon. Végezve saját falujának művelődési házában kapott igazgatói állást. Ő maga beás roma volt, mégsem fogadták el a többségében romák lakta község vezetőjének. Ugyanő viszont évekig járta velem a dunántúli hegyvidéket egy roma ifjúsági csoporttal, ahol nemcsak a beások, de az oláh-kolompár fiatalok is szeretettel kötődtek hozzá. *André Barthelemy* francia katolikus pap (rasaj) egész életét a romák között töltötte Európa országútjait járva. Mindenki ismerte, tanácsait követték, ügyes-bajos dolgaikat ő intézte, s akit romává avatásakor *Yoska* névvel illették. Persze megtanulta nyelvüket, szótárt, nyelvtant írt, követte szokásaikat. Vajon integrálódott, inkulturálódott? Pontosan nem tudjuk. Egy biztos: szeretve elfogadta őket, akik követve megszerették őt.

Visszatérve még néhány gondolattal az elmélethez. Úgy tűnik, hogy a már létrejött és még alakulandó roma ifjúsági szervezetek helyzetét tekintve az eddigi, többnyire csak statikus szempontokat tekintő látásmódot ki kellene egészíteni egy *dinamikus szemléletmóddal*, a szervezeti folyamatok vizsgálatával. Két kérdéskört lenne érdemes szemügyre venni:

- Az egyik, hogy a dinamikusan értelmezett roma ifjúsági szervezetnek milyen céljai vannak, hogyan valósul meg a kontroll (azaz a tevékenységek megfelelnek-e a kitűzött céloknak), és milyen az *adaptáció* (azaz a tevékenységek hogyan hatnak más, hasonló testvérszervezetekre)?
- A másik problémakör a dinamikusan felfogott ifjúsági szervezetekben az *információáramlás* („fentről” és vissza), a döntéshozatal és a tulajdonképpen tényleges vezetés.

Ismeretes, hogy ez utóbbi kérdéskör a szervezet változásait vizsgálja funkcióihoz és környezetéhez képest, az előbbi fontolgatások pedig az egyén változásait figyelik meg, írja le a szervezeten belül.

Befejezésül a következőkben a fenti elkülönítés mellőzésével, mindenféle „receptírás” szándéka nélkül ajánlanék az eddigi megjegyzéseim összefoglalójaként néhány, netán modellértékű helyzetet, melyből ki-ki választhat az éppen aktuális szerint:

- Kooperációs helyzetek – együttműködés roma-roma, roma-gádzsó ifjúsági szervezetek között a közös célok elérése érdekében.

- Empátiát kifejező helyzetek – az együttérzés kiemelése és megjutalmazása.
- Altruista helyzetek – önzetlen segítség nyújtása, a javak önkéntes megosztása.
- Rivalizációs helyzetek – a versengés szabályainak elsajátítása, a fair play fogalmának megismerése.
- Frustrációs helyzetek – a frusztráció toleranciájának elsajátítása.
- Konfliktuskezelő programok.
- A kompromisszum (részleges megoldás kölcsönös engedmények alapján) lehetőségeinek megtalálása.
- A másik szervezet képviselőinek bevonása valamely saját, éppen aktuális fontos tevékenységbe.

Végül is tanulmányomat a címadó értelmezésével zárom: közvetlen vagy közvetett tapasztalatban megélt helyzeteket válogattam az olvasó számára minél több *képi megformálásban*, amely oly közel áll a roma lelkiséghez. Az *imago* (kép) által közvetített közlés amúgy is mindig kedvesebb, szívesebben felfogott, mint a *verbum* (szó, ige). Nem látják oly könnyen be, hogy nemcsak kenyérrel él az ember, hanem Isten igéjével. Számukra szívesebben hallgatott ige a bibliai nyolc boldogság perspektívája, mint a szigorú szabályokat megtartani követelő tízparancsolat normarendszere. Nem véletlen, hogy a mai írók műveikhez illusztrációkat is készítenek (pl. *Bari Károly*), vagy netán képzőművészek

alkotásaihoz verseket írnak (*Szent-andrási István*). A roma fiatalok, kisgyermekesek szívesebben vetik papírra divergensen szárnyaló, ősi kultúrájuk mélyéből előtörő gondolataikat ecsettel, krétával, mint tollal írt prózában!

Sok mindenben mások ők: a különbözőség értékeivel *gyarapítják hazánk és Európa kultúráját*. E gazdagítás színterei lehetnek a polgári életmódra felkészítő roma ifjúsági szervezetek.

AJÁNLOTT IRODALOM:

Barthelemy, André: *Cigányország útjain*, Lämpás Kiadó, Abaliget, 1992.

Pongrácz É. – Dr. Várnagy Elemér: *Roma gyermek képzőművészeti képességfejlesztése*, JPTE, Pécs, 1996.

Dr. Várnagy Elemér: *Cigány fiatalok a nagyvilágban*, Lämpás Kiadó, Abaliget, 1993.

Dr. Várnagy Elemér (szerk.): *Romológia andragogica*, PTE FEEFI, 1999.

Dr. Várnagy Elemér (szerk.): *Romológiai ismeretek*, Corvinus Kiadó, Budapest, 1999.

Hargitai Beáta: Hajnalkák

